

дітей “Граю джаз!”, які вже стали справжньою класикою фортепіанного педагогічного репертуару.

Отже, популяризація національного музичного репертуару у процесі навчання школярів, методичне забезпечення у дітей сприймання української класичної музики, усвідомлення її інтонаційно – стильового пізнання, елементів виконавської майстерності сприятимуть національному музично – творчому вихованню учнів.

Література

1. **Кузнєцова Л.** Українська класична музика в школі / Кузнєцова Л. – К.: Муз. Україна, 1969. – С. 5.
2. **Людкевич С.** Організація музичного виховання / Станіслав Людкевич // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2т. / [упор. З.Штундер]. – Львів : Дивосвіт, 2000. – Т.2. – С. 293 – 298.
3. **Садовенко С.** Світ фольклору: Український музичний фольклор як засіб формування музичних здібностей дітей дошкільного віку: / Садовенко С. – К. : КТ “Київська нотна фабрика,” 2007. – 332с. - (Навч. – мет. посібник).
4. **Шип С.** Як передати словами зміст музики? / С.Шип // Мистецтво та освіта. – 2001. - №2. – С. 8.

УДК 371.378:78

Дицьо С.В.

МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В статтє рассматривается особенности личносно ориентированного музыкального обучения и воспитания на основании практического опыта предлагаются методы, приемы, виды работы, способствующие повышению эффективности музыкального развития учащихся.

Ключевые слова: *личносно ориентированный подход, самовыражение, самореализация, диалог, компетентность, фасилитация.*

В концепції загальної середньої освіти підкреслюється, що освіта ХХІ століття – це освіта для людини [4,с.2]. Її гуманістична спрямованість зумовили зміну авторитарно-дисциплінароної моделі навчання і виховання на особистісно орієнтовану. За цих обставин діяльність педагога не обмежується викладанням власного предмета, важливим є його вміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості.

Якщо в аспекті особистісно орієнтованого навчання теоретичні положення та технологічні процеси розроблені до ступеня реалізації, то в аспекті виховання існують значні прогалини в теорії, і особливо в технологіях. Як і будь-яке нове явище, особистісно орієнтовані технології освіти не мають сьогодні загальносприйнятих визначень, класифікацій, певних стандартизованих описів, окрім авторських варіантів. Особистісно орієнтований підхід залишається особливо малодослідженим стосовно шкільних предметів художньо-естетичного циклу і, зокрема, музики. Сьогодні школа потребує розробки такої моделі уроків, яка б передбачала оптимальне поєднання традиційних, перевірених часом принципів, форм музичної роботи з інноваційними підходами особистісно орієнтованого навчання і виховання. Таким чином, **метою** даної статті є зосередження уваги на важливих методичних аспектах сучасної практики загальної музичної освіти, що мають особистісно орієнтовану спрямованість.

Виходячи із філософських освітніх засад, головним завданням сучасної початкової школи є становлення дитини як неповторної індивідуальності, розвиток її творчого потенціалу, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Аналіз сучасної наукової літератури та практичного досвіду дає змогу визначити основні ознаки особистісно орієнтованого музично-виховного процесу:

- зосередження уваги на потребах учня;
- забезпечення умов співпраці та співтворчості між учнями та вчителем;
- партнерство всіх учасників навчально-виховного процесу;
- створення ситуацій успіху у процесі всіх видів музичної діяльності;
- організація занять на основі діалогу та полілогу;
- заохочення учнів до аналізу своєї діяльності, стимулювання їхнього самооцінювання тощо.

Основою особистісно орієнтованого навчання і виховання є “визнання усвідомлення індивідуальності учня, його самоцінності, неповторності як людини, його розвитку не як колективного об’єкта, а насамперед як індивіда з неповторним суб’єктивним досвідом, сукупністю психічних, культурологічних рис” [7, с. 30].

Зважаючи на це, у школі необхідно забезпечити створення нових механізмів музичного навчання і виховання, які ґрунтувались би на принципах глибокої поваги до особистості, самостійності дитини, вільного мислення, свободи вибору, задоволення її бажань, прагнень та запитів.

Розглядаючи методику особистісно орієнтованого навчання і виховання, слід виділити їх основні елементи:

- проектування вчителем цілей навчально-виховного процесу;
- вибір компонентів змісту навчання і виховання;
- визначення методів і засобів.

Робота учнів на уроках музики є однією із форм самовираження особистості, тому важливо визначити процес взаємодії вчителя і учнів, характеру їх суб’єкт-суб’єктивних стосунків:

- учитель володіє навчально-виховним матеріалом, на основі якого варіює вид і форму репрезентації відповідних завдань. В учня виникає можливість самостійно визначити, яке із них найбільш цікаве і значуще для нього;
- учитель створює умови для самореалізації, самовираження учнів, пропонує їм завдання як репродуктивного, так і творчого характеру, що ґрунтуються на досвіді дитини (закінчити голосом запропоновану вчителем мелодію, спробувати підставити свій текст до пісні і заспівати її, добрати звук пропущений в мелодії пісні, зобразити на малюнку уявний образ героя певного музичного твору і т. ін.);
- педагог намагається створити позитивне емоційне середовище для роботи всіх учнів за допомогою надання їм можливості вибирати форму, спосіб виконання завдань тощо;
- учитель використовує різні форми музичної роботи, що є важливими для кожного учня (інсценізацію, моделювання, диспут, концерт, вікторину і т. ін.);
- педагог складає індивідуальні картки особистісного музичного розвитку кожного учня, веде спостереження, порівнює досягнення тієї чи іншої дитини не у порівнянні з іншими, а з результатами і показниками цього учня в минулому;
- учитель музики оцінює здібності та пізнавальні можливості учня не лише на основі кінцевого результату, а й враховуючи процес його досягнення. Це дозволяє виявити уміння вдосконалювати свої музичні знання та навички, відстоювати власну точку зору, джерело здобуття інформації, характер сприйняття та мислення учнів тощо.

Відомо, що особистісно орієнтований підхід – це цілісна орієнтація, в основі якої перебудова особистісних установок педагога. Найважливіше тут – не формування в учнів якихось нормативних знань, а виховання механізмів самонавчання і самовиховання з урахуванням максимального включення індивідуальних здібностей кожного учня.

Слід відмітити, що ефективність особистісно орієнтованого виховання забезпечує стиль взаємин учителя і учнів. У цьому зв'язку ми виділяємо такі основні типи взаємовідносин між ними:

- суб'єкт-суб'єктні, що характеризуються доброзичливим, взаємоповажливим, щирим ставленням один до одного, педагог підтримує усі починання дитини;
- суб'єкт-об'єктні, за якого вчитель підпорядковує собі усі дії учнів, демонструє байдужість і холодність у спілкуванні з ними;
- ситуативні, коли при загальному позитивному ставленні до дітей учитель періодично проявляє себе або дуже ліберально, або жорстко.

Слід наголосити, що нас цікавить, перш за все, суб'єкт- суб'єктний тип взаємодії вчителя і учнів. Як вважають психологи, таке спілкування відбувається на трьох рівнях: емоційному, когнітивному і соціально-психологічному. В музичному навчанні і вихованні учнів початкової школи **емоційний рівень** – це поверхневий етап, який визначає зручність ситуації чи умов для спілкування, але не характеризує змістових його сторін.

Когнітивний рівень пов'язаний безпосередньо із музичною діяльністю, де відбувається реалізація особистісно орієнтованого педагогічного спілкування.

Соціально-психологічний рівень взаємодії визначає характер стосунків в системі: учитель-учні, учень-учень.

Важливою ознакою оновлення змісту музичного виховання є пошук такого стилю спілкування, в основі якого лежить довіра, вільний обмін думками, пошук спільних рішень, врахування позиції і розуміння учня. В результаті такого підходу дитина відчуває себе комфортно і гідно. Щоб досягти такого результату, слід сформувати в учнів позитивне ставлення до співробітництва з учителем та однолітками, розуміння сутності взаємодії, а також сформувати уміння, необхідні для виявлення можливостей діалогової взаємодії з наставником як способу учіння.

Аналіз різних позицій авторів з даної проблеми свідчить про те, що головною ідеєю особистісно орієнтованого навчання і виховання є перетворення індивіда з пасивного об'єкта впливу педагога на активного суб'єкта (особистість). Однією з основних характеристик особистості є активність, тобто, як пише О.Ф.Норкіна, бажання суб'єкта розширити сферу своєї діяльності, «діяти за межами вимог ситуації і рольових визначень» [6, с.76]. Відбувається це тому, що джерелом активності є різні потреби, емоційним виявом яких є інтерес. Але, як показують дослідження психологів (Є.О.Голубева та ін.), нахили та інтереси учнів часто не збігаються з їх здібностями. Отже, на рівні конкретної особистості учень підлягатиме і навчанню і вихованню тільки тоді, коли йому буде цікаво, коли діяльність стимулюватиметься мотивами, коли виникатимуть відповідні пізнавальні потреби, але на фоні ставлення до дитини як до особистості.

Визнання важливості й ефективності особистісного розвитку розкриває нові перспективи у виборі оптимальних шляхів для формування різноманітних компетентностей дитини. У процесі вивчення учнями музичного мистецтва вирішуються важливі завдання з опанування ними співацькими вміннями та навичками, музичною термінологією, розвитку творчих здібностей тощо. Особливо важлива творча діяльність, яка тренує пам'ять, мислення, активність, спостережливість, цілеспрямованість, логіку, інтуїцію. Творчість пов'язана із самостійними діями, умінням оперувати знаннями, навичками, застосовувати їх у нових видах діяльності. Вона спонукає кожну дитину відмовитись від стереотипних уявлень і формує в них спеціальні музичні, творчі,

пізнавальні, особистісні компетентності. За таких умов учні вчать спілкуватися між собою – обговорювати, дискутувати, відстоювати власні думки [2, с. 45].

В процесі нашої практичної роботи ми використовуємо систему методів і прийомів залежно від змісту і завдань музичного навчання, яка впроваджується за такими етапами:

1 етап - опанування змісту музичного твору (методи: музичного узагальнення; емоційної драматургії; порівняльний аналіз);

2 етап - художнє пізнання твору (методи: історико-інформаційного повідомлення; роботи зі словником емоційних вражень; запис у щоденникових нотатках; розповідь);

3 етап - творча інтерпретація пісенного твору (методи: асоціативних зв'язків; музично-літературних листів; інсценізація; пластичне інтонування; моделювання художньо-творчого процесу; проекту);

4 етап - міжособистісна взаємодія (методи: бесіди; діалогу; дискусії; диспуту).

Як показала наша робота з учнями, такий підхід базується на зацікавленні – через здивування – до захоплення, творчості й пізнання. В кожному з видів діяльності учні планують і організують свої дії, а педагог виконує роль фасилітатора, методичного наставника, координатора. Особливо слід зупинитися на таких методах і видах роботи, як: метод проекту, недомовленість, запитання до автора, музично-літературні листи тощо.

Важливою формою діяльності учнів є їх проектна діяльність, яка поєднує в цілісний процес урок і роботу поза уроком. У вільний від шкільного навчання час діти здійснюють пошуково-дослідницьку діяльність за темою проекту. Досвід показує, що під час упровадження цього методу активізується самостійність учнів, створюється атмосфера порозуміння, вміння працювати в колективі; він сприяє вивченню та цінуванню наших національних традицій, дбайливому ставленню до культурних надбань певного регіону, формуванню толерантності.

Наші спостереження засвідчують, що в музичному творі під час його розучування чи слухання не може бути зрозумілим для дитини зразу все. Якщо це станеться, то твір втратить таємничість, цікавість, потрібність. Саме тому, ми прагнемо створити атмосферу *недомовленості*, коли залишається місце для роздумів, коли учень сам хоче повернутися до того самого твору і в цьому вчитель йому допомагає, йде назустріч, враховує його особистісні бажання і почуття.

На етапі міжособистісної взаємодії в учнів часто виникають запитання, на які вони хочуть знайти відповіді. Ми використовуємо такий вид роботи як запитання до автора. Вони стосуються розуміння учнями фрагментів твору, роботу над його окремими частинами, епізодами, штрихами, динамікою тощо. Наприклад: Що в цьому фрагменті хоче сказати композитор? Як пов'язаний музичний твір з раніше висловленою думкою?

Особистісно орієнтоване навчання передбачає самостійний обмін думками учнів щодо вивченого музичного твору. В процесі слухання чи виконання музики учень записує свої думки та міркування на аркуші і пропонує сусіду для обміну інформацією, той висловлює свої враження. Такі музично-літературні листи часто бувають спонтанними, але вони відображають особисті думки, почуття, спонукають до самостійних роздумів.

Отже, підсумовуючи теоретичні положення та практичні напрацювання зазначимо, що особистісно орієнтований підхід до навчання і виховання утворює підсистему, в площині якої самі учні вибудовують індивідуальні траєкторії свого власного розвитку на основі специфічних властивостей, методів та видів робіт. Така підсистема дозволяє педагогам запропонувати, а учням використовувати можливість вільного вибору варіантів і способів особистісного розвитку, практичних дій, висловлювання своїх думок і почуттів.

Література

1. **Акініна Н.Л.** Особливості науково-методичного забезпечення освітніх процесів / Н.Л.Акініна // Проблеми освіти. Науковий збірник. Вип 54. Спецвипуск 1. – К., 2008.
2. **Демченко О.П.** Проблеми гуманізації виховного процесу в сучасній загальноосвітній школі / О.П.Демченко // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості. Збірник наук. праць. Кн. 2. – К., 2001.
3. **Жавинина О., Зац Л.** Музыкальное воспитание: поиски и находки /О.Жавинина, Л.Зац // Искусство в школе. – 2003. - № 5.
4. **Концепція загальної середньої освіти** (12-річна школа) // Збірник Міністерства освіти і науки України. – 2002. - № 2.
5. **Мамчур Л.** Роль діалогічної комунікації в особистісно орієнтованому навчанні / Л.Мамчур // Рідна школа. – 2006. - № 12.
6. **Норкіна О.Ф.** Гуманістично-зорієнтовані технології навчання у загальноосвітній школі України (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) Монографія. – К., 2006.
7. **Перспективні освітні технології:** Науково-методичний посібник / За ред. Г.С.Сазоненко. – К.: Гопак, 2000.

УДК 371.32:786.2

Ростовська І.О.

УЧІННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО ЯК КЕРОВАННИЙ ПРОЦЕС

В статтє раскрыты особенности управления процессом учения игре на фортепиано; выделены пути, условия и методы организации самостоятельных занятий учащих на фортепиано.

Ключевые слова: учение, учение игре на фортепиано, методы учения, педагогическое управление учением игры на фортепиано.

Шлях до музики для багатьох дітей розпочинається з оволодіння грою на фортепіано у різноманітних закладах початкової музичної освіти. Лише деякі з них стануть у майбутньому професійними музикантами, оскільки в процесі музичного навчання у них виявляться особливі творчі якості, які й стануть передумовою музично-професійної освіти. Значна частина учнів, що навчаються гри на фортепіано, не мріють про професію музиканта, але настільки споріднюються з музикою, що вона стає частиною їхнього життя. Деякі ж учні в результаті занять у класі фортепіано втрачають будь-який інтерес до музики, яка спочатку так приваблювала їх.

Постає питання: Чому в процесі навчання гри на фортепіано навіть у одного й того ж педагога спостерігається різне ставлення учнів до музикування? Чи все тут залежить тільки від індивідуальних відмінностей учнів? Роздуми над цими питаннями визначили мету даної статті – розглянути проблему навчання учнів гри на фортепіано з позицій теорії учіння.

Як відомо, учіння – це цілеспрямований процес засвоєння учнями знань, оволодіння уміннями й навичками; одна із складових процесу навчання, яка охоплює діяльність учня і керується вчителем [3, с. 341].

Важливою особливістю учіння є характер його перебігу, адже процес учіння може відбуватися по-різному: з різним прикладанням зусиль, активності, самостійності. В одних випадках він носить характер наслідувальний, репродуктивний, в інших – пошуковий, ще в інших – творчий. Саме характер перебігу учіння впливає на його кінцевий результат – ґрунтовність знань, умінь, навичок [5, с. 41]. Особливість учіння